

NAGRADA ZA ROMANI UNION MURSKA SOBOTA

stran 21

stran 8

INTERVJU: PETER WINKLER

VRTEC ROMANO PUŠČA

stran 16

stran 18

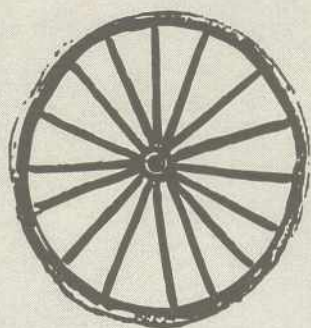
**PARAMISI - PRAVLJICA
SNEGULJČICA**

Gadijo dilo

UN FILM DE TONY GATLIF

ROMANO THEM ROMSKI SVET

številka 8, april 2000

založnik

Zveza romskih
društev Slovenije
Gregorčičeva 55
9000 Murska Sobota
tel./fax: (069) 31-329
e-mail: romani.union@siol.net

glavni in odgovorni urednik
Jože Horvat - Muc

uredniški odbor
dr. Pavla Štrukelj
Monika Sandrelli
Štefan Šarkezi
Nataša Brajdič
mag. Alenka Janko
Jelenka Kovačič
Zlatko Hahn

dopisniki

Marija Padovan, Novo mesto
Zdravko Pilipovič, Krško
Anita Cener, Serdica
Elvis Resnik, Vanča vas-Borejci
Lujzi Baranja, New York
Dragoljub Ackovič, Beograd

prelom in tisk

Tiskarna Klar, Murska Sobota

naklada

500 izvodov

Po mnenju Ministrstva za kulturo RS št.
415-562/96, se Romano them - Romski
svet šteje med proizvode za katere se
plačuje 19% davek na dodano vrednost.

Izid časopisa Romano them je omogočilo
Ministrstvo za kulturo RS

VSEBINA

Jože Horvat - Muc: <i>Beseda urednika</i>	2
dr. Pavla Štrukelj: <i>Tkanine v indijski ljudski umetnosti</i>	3
Štefan Šarkezi: <i>Konferenca v Bolgariji</i>	6
Jože Horvat - Muc: <i>Na Dunaju o romskem jeziku</i>	7
Jože Horvat - Muc: <i>Intervju: Peter Winkler</i>	8
Štefan Horvat: <i>Romsko društvo Zenkovci se predstavi</i>	10
Jože Horvat - Muc: <i>Romska konferenca v Avstriji</i>	11
Slobodan Nezirovič: <i>Občni zbor rom. društva Romano vozo</i>	11
Mladenka Grebenar: <i>Romsko društvo Čapla</i>	12
Jože Horvat - Muc: <i>Predstavitev pesniške zbirke Jelenke Kovačič »Pomisli name«</i>	13
Filip Matko: <i>Večer romske glasbe</i>	14
Tonček Gider: <i>Marinko Šarkezi, romski športnik leta 1999</i>	15
Marjana Švec: <i>Vrtec Romano - Zaživimo zdravo</i>	16
Romina Sandrelli, Suzana Cener: <i>Sneguljčica in sedem palčkov</i> ...	18
Filip Matko: <i>O devetletki na Pušči</i>	19
<i>Romi pišejo</i>	20
Monika Sandrelli: <i>Priznanje za Romani Union M. Sobota</i>	21
<i>Romi pišejo</i>	22
Aleksandra Libenšek: <i>Prispevek</i>	24
Slavko Baranja-Lujzi: <i>Prispevek iz Amerike</i>	26

Beseda urednika

Jože Horvat - Muc

glavni in odgovorni urednik

Z uvodnimi besedami v Romskem svetu pogledimo v prihodnost, ki nas čaka v obdobju praznovanja svetovnega dneva Romov.

Vsekakor bo najbolj pomemben prav 8. april, takrat bomo z osrednjo kulturno prireditvijo v Krškem obeležili dan Romov.

Zelo pomembno bo tudi srečanje s predsednikom države, gospodom Milanom Kučan.

Meseca aprila se bomo tudi ozrli nazaj v preteklost in sicer v leto 1996, ko smo 18. aprila v Murški Soboti na mojo pobudo ustanovili Zvezo romskih društev Slovenije.

V občini Tišina pa bomo 22. aprila izvedli občni zbor skupščine Zveze romskih društev Slovenije, na katerem bomo med drugim opravili volitve za organe v ZRDS.

Vsekakor so to za nas zgodovinski trenutki (predvsem 18.04.1996), ki označuje naše skupne napore (Romov in neromov), k izboljšanju položaja Romske skupnosti.

Iz življenja, dogodkov, uspehov in neuspehov naše skupnosti ujamemo kakšen utrinek tudi mi, ustvarjalci ča-

sopisa Romano them - Romski svet.

Naše bralce bomo sproti informirali o dogodkih, ki bodo povezani z nami Romi. V tem obdobju bo prišlo do nekaterih sprememb v ZRDS in časopisu Romano them. In naši bralci bodo za te spremembe izvedeli pravočasno.

Ker se bliža 8. april Svetovni dan Romov, naj zaželimo ustvarjalci časopisa Romano them - Romski svet ter vodstvo Zveze romskih društev Slovenije vsem pripadnikom Romske skupnosti vesele praznike.

Želimo pa tudi, da val veselja zajame tudi naše prijatelje nerome, ki nam stojijo ob strani in nam pomagajo tako ali drugače.

Tkanine v indijski ljudski umetnosti

Dr. Pavla Štrukelj

Obrtniška dejavnost v Indiji ne pomeni množično industrijo v pravem pomenu te besede, ampak ta dejavnost kaže ustvarjanje umetniških izdelkov, ki izražajo lepoto, simbolično oblikovanje, predvsem pa stil posameznih ustvarjalcev. Razni izdelki, narejeni iz kovin, porcelana ali lesa, čeprav so narejeni za vsakdanjo uporabo, so dosežki ustvarjalnih idej določenega mojstra umetnika. Kar je potrebno še posebej poudariti, ti izdelki kažejo ohranjeno tradicijo in pravila iz zgodovinske preteklosti te dejavnosti. Poglavitni vpliv v indijski ljudski umetnosti imajo starodavna ohranjena izročila v pesmih, legendah in v pravljičnih pripovedih. Vse to tradicionalno kulturno bogastvo se odraža na izdelkih ljudske umetnosti, ki ima svojo podlago v daljni preteklosti. Za razvoj umetniške dejavnosti so vsekakor pomembni tudi zgodovinski dogodki, kot so na primer preseljevanje narodov, širjenje civilizacij na kulturnem in religioznem področju, ki se je začelo na ozemlju indijskih narodov že pred nekaj tisočletji.

Indijski obrtni mojstri so se že v preteklosti začeli združevati v organizacije, katere so določale pravila, kako naj se

njihovi člani ravnaajo pri svojih poklicnih dejavnostih. Zanimivo je omeniti, kako so se že na začetku razvoja obrtne dejavnosti mojstri usposabljali za paosamezna dela. Tako je nastala skupina obrtnikov, ki je obdelovala izdelke površinsko, druga skupina je te predmete dokončala in jih dodatno okrasila na primer z aplikacijo - to je dodan okrask iz drugega materiala, ali so izdelke emajlirali - to je položili. V določeni organizirani skupini so obrtni mojstri predvsem upoštevali ohranjeno tradicijo, ki naj jo izdelek nazorno prikaže. Tako je prikazano življenje nomadskih ljudstev, stara obredja in drugo, kar je nakaj pomenilo v življenju teh prebivalcev.

Splošno bi lahko indijsko ljudsko umetnost označili kot pomembno kulturno vrednoto, ki je še danes živa in koristna. Ta umetnost ni sama sebi namen, ampak je namenjena ljudem za uporabo v vsakdanjem življenju. Že od nekdaj niso hoteli obrtni mojstri in umetniki, da bi okrašeni izdelki izražali le lepoto, ampak so jim določili tudi uporabo, kar je pomembna značilnost umetniške dejavnosti v indijskem prostoru. Vsi izdelki indijske ljudske umetnosti kažejo, da so jih oblikovali resnično dobri mojstri.

Ljudska umetnost v Indiji ima še danes velik pomeni, predvsem je pomemben njen dolgotrajni razvoj in začetek, ki izvira še iz daljne zgodovinske preteklosti. Domači raziskovalci so napisali mnogo del o tej dejavnosti na podlagi ohranjenih zgodovinskih dokumentov. Pomembni so naslednji: literatura Veda, epi Ramajana in Mahabharata in še nekatere druge stare listine. V vseh časih je vplivala na to uporabno umetnost tudi folklorna tradicija in kulture pastirskih in nomadskih skupnosti. Številne pokrajine predstavljajo še danes pomembna obrtna in imetniška središča, v katerih izdelujejo izvirne in dragocene izdelke. V vseh izdelkih indijske ljudske umetnosti je izražen značilni individualizem posameznika ali večje skupine in ta se odraža predvsem po izredni lepoti predmeta in notranjemu razpoloženju umetnika. Zgodovinska dejstva pa so pripomogla, da so indijski umetniki razvili na obširnem prostoru današnje Indije določene estetske norme, ki zadevajo področje tovrstne dejavnosti.

Indijska ljudska umetnost prikazuje na eni strani prefinjeno estetsko podobo, na drugi pa vsakodnevno uporabo predmetov. Značilen primer so tkanine, vezenine in nakit, slovijo po lepoti in dragocenosti, posebno, če imajo oznako izdelave priznanega mojstra ali delavnice. V tem prispevku se bomo nekoliko natančneje seznanili z indijskimi tkaninami, ki so resnično umetniški izdelki in zelo pomembni v življe-

nju vsakega človeka.

V Indiji so najprej tkali tkanine iz bombažnih vlaken, iz katerih so izdelovali predvsem oblačila. Odkritja iz prazgodovinskega obdobja so pokazala, da je bilo v starih civilizacijah že razvito tkanje in barvanje blaga. Uporaba finjšega materiala kot je svila, brokat, muslin je tehniko tkanja spremenila, začeli so izdelovati boljše in kvalitetnejše izdelke, ki so oblikovali posebno zvrst umetnosti. Krasilne tehnike so postale izredno pomembne v tkanem blagu. Okraski z zlatimi in srebrnimi nitmi so se na blagu pojavili že v daljni preteklosti, prav tako so znane vezene tkanine in brokati, ki so imeli čudovite ornamente vtakane po površini blaga. Taka vrsta krašenja tkanin so opisana tudi v starih dokumentih in sicer na svili, volni in na drugem vlaknatem materialu.

Sosednje dežele so spoznale dragocene indijske tkanine že pred več stoletji in sicer jih je navdušila njihova umetniška izdelava. Posebno kvaliteto so predstavljale tkanine iz tankih niti kot pajčevina, kakor tudi brokati z razkošnimi vzorci in dodanimi dragimi kamni. Tako so se te čudovite umetniško izdelane in okrašene tkanine, ki so jih ustvarili v Indiji, razširile na bližnje vzhodne dežele kot so Sirija, Egipt, spoznali so jih tudi v južni Evropi, vendar več stoletij kasneje.

Okraševanje bombažnih in drugih tkanin v Indiji se je začelo z uporabo okraskov, nare-

jenih z nitmi iz plemenitih kovin. V posameznih pokrajinah so se razvile razne tehnike tkanja, tako tkanje tenkega muslina, barvanje blaga, tiskanje vzorcev in vezenje. Tako je na primer v velikem mestu Benares znano, da so tu delavnice, ki izdelujejo brokat, okrašen s svilenimi in kovinskimi nitmi. To so izredno lepe tkanine, ki jih odlikujejo zapletene tehnike tkanja in jih krasijo čudoviti vzorci.

V državah Gudžerat in Orisa poznajo tudi tehniko krašenja, ki se imenuje ikat. Ta tehnika je nekaj posebnega in precej zapletena, razširjena pa je predvsem na indonezijskem otočju. Sari v južni Indiji kaže na primer poseben stil in vrsto tkanine; to je predvsem težka svila, ki ima obrobne dele narejene z lepimi širokimi bordurami. Srednji del tkanine je enobarven, včasih so na njem razporejeni le enostavni ornament. Ta tkanina je barvana navadno v značilnih indijskih temnih barvah. Poseben stil kaže sari temne barve, ki se harmonično prelivajo, na rdeči borduri - so narejeni okraski z belo nitko, rob pa je okrašen z belimi in rdečimi črtami. V nekaterih pokrajinah prevladujejo na tkaninah geometrijski vzorci, v drugih je več okrasnih rastlinskih motivov.

Najpomembnejše žensko oblačilo v Indiji, narejeno iz svilenega in bombažnega blaga, je lep sari. Ta sestoji iz neokrojenega kosa blaga, izredne velikosti, ki ga je treba znati na poseben način oviti okrog telesa; zraven sodi še zgornji

del - to je životec, bluza s kratkimi rokavi. Moško indijsko narodno oblačilo je dhoti, prav tako nekrojeno, večinoma narejeno iz bele bombažne tkanine. Razen že omenjenih kosov oblačila so zanimiva tudi razna ogrinjala in šali, pri katerih je določena velikost in oblika.

Poseben stil oblačila kaže noša raznih plemenskih skupnosti. Ta vsebuje pri ženskah krilo, jopico in brezrokavni plašč. Moški v teh skupnostih nosijo dhoti, kot drugi prebivalci v okolju. Žensko oblačilo, katerega posamezni deli so krojeni, kaže žive barve tkanin, iz katerih je narejeno in je okrašeno predvsem z vezenjem.

Krašenje indijskih tkanin, ki so namenjena za oblačila, je razen tehnike tkanja, pomembno tudi vezenje teh izdelkov. Tkanine z vezanimi vzorci imajo prav tako dolgo tradicijo kot tkanje samo. Raziskave so pokazale, da so k razvoju te uporabne umetnosti mnogo doprinesli kmečki prebivalci in nomadska plemena. Krašenje blaga z vezenjem zahteva precej časa, zato so se omenjeni prebivalci v doloženem letnem času lahko ukvarjali s to obrtjo, ker niso bili toliko zaposleni s kmetovanjem ali s potovanji.

Začetek krašenja tkanin z vezenjem vidimo prav v tehniki šivanja zlatih in srebrnih niti na blago, kakor tudi poldragih kamnov, enako šivanih na blago. Razen tega materiala so sčasoma začeli uporabljati indijski mojstri pri krašenju oblačil tudi manj dragocene

predmete in materiale. Tako so pogosti na primer biseri, koščki stekla, školjčne lupinice in podoben material, ki so si ga oskrbeli tudi lahko revnejši sloji prebivalstva.

V Gudžerstvu in Radžastanu, to je v zahodnih indijskih deželah, kjer živi mnogo nomadskih plemen, se je predvsem razvilo krašenje tkanin z vezenjem. Znanе so posamezne pokrajine, v katerih so prebivalci razvili tehniko vezenja, značilno za določen kraj. Verižni vbod je pogosto uporabljen, motivi pa kažejo na primer like ptic, cvetja, človeške figure in podobno; vsi okrasni deli pa so narejeni z živobarvnimi nitmi. Zanimivo je, da tudi na tem območju dodajajo kot okras drage ali poldrage kamenčke ali školjke. Aplikacija - to je našiti ali nalepljen okrasek, zlasti na tkanini - se je zelo razširil na oblačilih pri pastirskih in nomadskih plemenih v več indijskih pokrajinah.

Nomadski plemena kot so Gadulia Lohar in Banjara štejejo med tiste prebivalce v zahodnem delu Indije, ki nosijo zelo lepa oblačila, posebno kar zadeva krašenje njihovih tkanin. Moški nosijo dhoti, kot je bilo že omenjeno, splošno moško oblačilo v imenovani deželi; tkanina zanj je bombažna, značilno je tudi pokrivalo in obuvalo. Ženska noša je bolj slikovita, predvsem so uporabljene živobarvne tkanine. Ta vsebuje široko krilo, životec, ogrinjalo in sandale. Tkanina za to obleko je redeče barvana, okrasni vzorec pa je črne ali modre barve. Ogrinjalo je pravzaprav plašč brez rokavov, ki ga nosijo le v hladnih dneh. Ženska noša pri tem plemenu je nekoliko podobna kmečkemu oblačilu v teh krajih. Razlike so opazne v nekaterih posameznostih, kot je na primer barva tkanine, drugačen potiskani vzorec, prav kot je na primer barva tkanine, drugačen potiskani vzorec, prav tako je

poseben kroj in še nekaj drugih posebnosti. Krilo je na poseben način krojeno in sega do členkov. Potrebna je večja količina blaga za tako krilo, ki je narejeno iz grobe tkanine, ročno tkane in ima potiskan vzorec v temnih barvah.

Če je krilo namenjeno, da ga ženska nosi vsak dan, potem ima drugačen kroj, kot krilo, ki ga nosijo ženske ob raznih svečanostih in pri poroki. Obe varianti krila imata lepo okrasno borduro.

Pleme Banjara so staro nomadsko ljudstvo, ki zaradi trgovanja z raznimi artikli nenehno potujejo iz kraja v kraj. Tudi pri tej skupini je žensko oblačilo zelo slikovito, tkanine zanj so žive barve, predvsem pa je značilno vezenje. Poudariti je tudi potrebno, da je izredno pomemben zlat in srebrn nakit.

V prispevku je prikazan tisti del indijske kulture, ki govori o tkaninah, uporabljenih za oblačila. Posebnost in lepota teh tkanin so krasilne tehnike. Tkanine so prave umetniške stvaritve indijskih mojstrov, ki so znani s svojimi izdelki po vsem svetu. Želim, da bi bralci v tem kratkem orisu spoznali del bogate indijske kulture tudi na področju uporabne umetnosti.

Na koncu samo omemba, da je Indija domovina mnogih ljudstev, tudi tistih, ki so se v daljni preteklosti izselili na druge celine. Ob tem se spominimo prednikov nomadskih skupnosti, katerih potomci so znani danes po vsem svetu z imenom Rom.

Od tretjega decembra do šestega decembra je bila v Bolgariji konferenca

za ustanovitev balkanske romske federacije. Na to konferenco smo bili tudi mi povabljeni. V Bolgarijo smo odpotovali pet-članska romska delegacija, in sicer Štefan Šarkezi iz Serdice, Cener Rudolf iz Lemerja, Horvat Rudolf Vanča vas, Bežiri Fatmir Mari-bor in Neziroviž Slobodan Velenje. V Sofiji smo tudi podpisali vstop v to balkansko romsko federacijo. Pri samem podpisu je prišla naša delegacija v dilemo podpreti to balkansko romsko federacijo ali ne. Vendar nazadnje smo se odločili za podpis za vstop.

Moram reči, da nismo bili zadovoljni, ker so oni tam že imeli izvoljeni kader kateri bodo vodili to balkansko romsko federacijo. Osebnost moje miš-

Konferenca v Bolgariji

Štefan Šarkezi, Romano zeleno vejš

ljenje je o tej balkanski romski federaciji, če nam ne more koristiti, nam tudi ne more škodovati.

Če pa še malo omenim potovanje v Sofiji je pa bilo kar prijetno. Odpotovali smo z

Brnika z letalom do Frankfurta in iz Frankfurta v Sofijo. Tam so nas počakali romi iz Bolgarije in so nas odpeljali do hotela kjer smo spali in v istem hotelu tudi imeli to dogajanje.

Na Dunaju o romskem jeziku

Jože Horvat - Muc

VDunaju so se srečale skupine za izdelavo načrta učenja romskega jezika iz Francije, Češke, Avstrije in Slovenije.

Projekt so imenovali:

ROMBASE - elektronsko učno in informacijsko gradivo za Rome in o Romih

Primarni cilj tega za tri leta načrtovanega projekta je prispevek za premostitev socioekonomske marginalizacije Romov (in Sinti) z izboljšanjem izobraževalnega položaja in iz tega sledečega zvišanja izobraževalnega nivoja romskih otrok in mladostnikov.

Cilji projekta, ki naj bi omogočili pozitivno spremembo položaja romskih otrok in mladostnikov so:

1. Izboljšanje ponudbe učnega gradiva za romske otroke in mladostnike z uporabo novih tehnologij.
2. Izboljšanje informacijske po-

nudbe o romski tematiki z uporabo interneta.

3. Izboljšanje izobraževanja in nadaljnega izpopolnjevanja učiteljev.

K uresničitvi teh ciljev naj bi prispevali sledeči ukrepi:

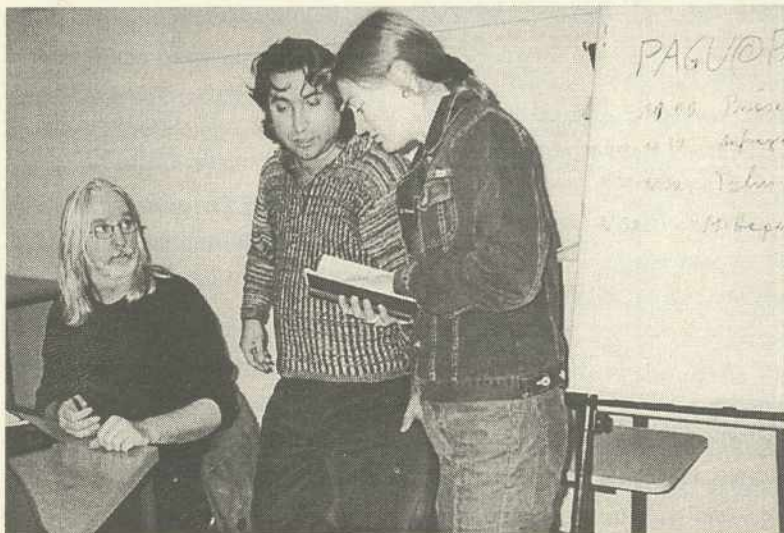
Prilagoditev obstoječih in razvoj novih romskih računalniških didaktičnih iger, ki so se na osnovi povezave tehnološkega z jezikovnim prestižem izkazale kot pomemben doprinos za dvig samozavesti romskih otrok. Do-

brodošel dodatni učinek pri tem je igrivo učenje materinega jezika, ki je na številnih področjih že potisnjen nazaj.

Izdelava večjezične, multimedialne, računalniško podprte in preko interneta lahko dostopne podatkovne baze o etnologiji,

kulturi, zgodovini, sociopolitičnem položaju Romov, etc. z vključevanjem informacij o romskih skupinah in romskih osebnosti. Ta podatkovna baza bo dopolnjena z informacijskim kovčkom s knjigami, zgoščenkami, video posnetki in pedagoško didaktičnim spremljevalnim gradivom, ki bodo podprli uporabo podatkovne baze pri šolskem pouku in izobraževanje ter nadaljnje izpopolnjevanje učiteljev.

Razvijanje modulov na osnovi principov interkulturalnega učenja. Ti se lahko uporabljajo tako v izobraževanju in nadaljnjem izpopolnjevanju učiteljev, kakor tudi za romske posrednike. V ta razvoj bodo vključene izkušnje na projektu sodelujočih romskih društev in izobraževalnih organizacij. Te izkušnje so po eni strani rezultat izvenšolskih in šolskih svetovanj romskim otrokom, po drugi strani pa so rezultat informacijskih prireditev o zgodovini in kulturi Romov.

Intervju: Peter Winkler

Jože Horvat - Muc

Kako dolgo se ukvarjate z romsko problematiko?

S problemi šolanja romskih otrok sem se prvič srečal pred skoraj 30 leti, ko so se v Sloveniji prvič začele razprave o tem, da je treba romskim otrokom omogočiti boljše pogoje za izobraževanje, še posebej pa sem se s temi vprašanji ukvarjal kasneje, ko sem delal v Zavodu RS za šolstvo, kjer smo se veliko ukvarjali tudi s pripravo posebnih prilagojenih programov za romske otroke in tudi z drugimi vprašanji, ki so povezana z njihovim šolanjem. V zavodu je delovala posebna delovna skupina, ki je spremljala vsa vprašanja v zvezi s šolanjem romskih otrok in redno organizirala strokovna srečanja z učitelji in ravnatelji šol, v katerih so se šolali romski otroci.

V Uradu za narodnosti smo se s problemi Romov začeli ukvarjati po letu 1990, ko smo skupaj s pristojnimi ministrstvi, občinami in drugimi strokovnimi službami pripravili prve celovite analize o položaju Romov v Sloveniji. Na podlagi teh gradiv, ki so bila obravnavana v vladi in državnem zboru (1992 in 1994) je vlada 1995 sprejela Program ukrepov za pomoč Romom, ki je postal podlaga za ukrepe na vseh področjih, ki zadevajo življenje Romov (izobraževanje, zaposlovanje, urejanje romskih naselij, kulturno življenje, informiranje itd.).

Ali so po vašem mnenju Romi enakopravni drugim narodnostnim skupnostim v Sloveniji?

Po določbah slovenske ustave so vsi državljani RS enakopravni, ustava vsem jamči temeljne človekove pravice, poleg tega pa v 64. členu zagotavlja posebne pravice italijanski in madžarski narodni skupnosti in določa, da se posebne pravice romske skupnosti, ki predstavlja specifično skupnost z drugačnimi potrebami, določi z zakonom. Gre torej za to, da se ustvarijo praktične možnosti, da bodo Romi tudi v resnici uresničevali tiste pravice, ki jih imajo vsi državljani. Tako je z zakoni s področja vzgoje in izobraževanja določeno, da se za potrebe vzgoje in izobraževanja romskih otrok zagotovijo dodatna sredstva in oblikujejo prilagojeni programi, ki jih bodo omogočili, da se bodo lahko hitreje vključevali v izobraževalne procese in napredovali v šolah. Z Zakonom o lokalni samoupravi je Romom dana možnost, da na območjih, kjer živijo, izvolijo svojega predstavnika v občinski svet in jim je s tem zagotovljena možnost, da lahko neposredno sodeluje pri odločanju v občini. Tudi drugi ukrepi, ki jih sprejemajo državni organi in občine, so namenjeni temu, da bi zagotovili Romom možnosti, da bi se enakopravno vključili v našo družbo. Če torej povzamem, bi dejal, da so Romi v Sloveniji enakopravni državljani, da pa bo treba še veliko storiti, da se bo njihova

enakopravnost uveljavila tudi v življenju.

Kateri problemi so najbolj pereči glede Romov v Sloveniji?

Dosedanje izkušnje so pokazale, da je temeljno vprašanje, ki ga bo treba razrešiti, zagotovitev osnovnih možnosti za bivanje. Zlasti na Dolenjskem je bilo na tem področju storjenega dosti premalo, zato je po mojem prepričanju najpomembnejša naloga, da se najde prostor za romska naselja in da se tam zagotovijo osnovni življenjski pogoji. To je naloga države in občin, v katerih Romi živijo. Brez tega ni mogoče pričakovati, da se bodo romski otroci lahko enakopravno vključevali v izobraževanje, mladina in odrasli pa v delo, tako, da bo romska družina lahko živela od svojega dela, ne pa od socialnih podpor, te so namenjene tistim, ki niso sposobni, da bi se sami preživljali in jim družba solidarno pomaga.

Ali so ti problemi rešljivi?

Prav gotovo so rešljivi. Pri tem, pa se bodo morali bolj kot doslej angažirati država in občine, pa tudi Romi sami. Praktični primeri v občinah, kjer so ob organiziranem sodelovanju strokovnih služb, občinskih svetov, državnih organov in Romov v kratkem času uspeli urediti ali pa vsaj začeli urejati naselja, kažejo, da se vendarle stvari lahko premaknejo naprej, če je za to resnična volja.

Kaj pa se je vseeno spremenilo na bolje pri nas?

Če primerjamo razmere pred desetimi leti in danes, se je marsikaj spremenilo. Uspelo je urediti nekatera romska naselja, mnogi Romi so si tudi sami ustvarili svoje domove in so se popolnoma

vključili v slovensko družbo, večina otrok redno obiskuje šolo, bistveno se je povečala njihova uspešnost, da se mnogi šolajo v poklicnih in srednjih šolah, službe za zaposlovanje se organizirano ukvarjajo z zaposlovanjem Romov, socialne pomoči v skladu s predpisi redno prejemajo tudi romske družine, Romi so se organizirali v društva in začeli organizirano nastopati v javnosti, tako, da je tudi slovenska družba bolj seznanjena z romskimi problemi. Pomembno vlogo ima pri tem zlasti kulturna dejavnost, ki jo razvijajo Romi, saj s svojim javnim nastopanjem prispevajo tudi k osveščanju večinskega prebivalstva in k temu, da ljudje spoznavajo, da živi med nami skupnost, ki ima svojo specifično kulturo, svoj jezik in da ima pravico, da enakopravno živi med nami. zavedati se moramo, da so to procesi, ki potekajo počasi in da ni mogoče stvari spreminjati čez noč. Res pa je, da bi šlo lahko vse skupaj hitreje in da se bo treba potruditi, da bi te procese pospešili.

Položaj Romov v Sloveniji in drugih državah Evrope

Tudi v drugih evropskih državah se Romi srečujejo s podobnimi problemi kot pri nas. Povsod se

po svoje trudijo, da bi se razmere izboljšale, naša prednost je v tem, da je Romov v Sloveniji razmeroma malo in da so se mnogi med njimi že uspešno uveljavili kot dobri delavci in strokovnjaki in so se že uspeli vključiti v slovensko družbo. To nam daje upanje, da se bodo tudi pri nas razmere izboljšale hitreje kot doslej in bodo Romi lahko tudi v resnici postali enakopravni državljani v našem prostoru.

Ali ima slovenski parlament in vlada posluš za romske probleme?

Menim, da ni mogoče reči, da se državni zbor in vlada ne bi zavedala odgovornosti, ki jih imata tudi do Romov, zavedati pa se moramo, da je v Sloveniji še veliko drugih težav in tudi drugih državljanov s podobnimi problemi in zato ukrepi za pomoč Romom niso tako učinkoviti, kot bi lahko bili. Vlada ima že več let posebno komisijo, ki se ukvarja z Romi in v kateri sodelujejo tudi predstavniki Romov in občin v katerih Romi živijo. Tudi vladni program za pomoč Romom, ki je v veljavi že od leta 1995, kaže, da se vlada zaveda težavnosti teh vprašanj, hkrati pa nam izkušnje kažejo, da bo treba še veliko strokovnega dela in materialnih sredstev,

da bi dosegli take premike, ki bodo zagotovili Romom normalne življenjske razmere. Uspešnost teh prizadevanj pa je v veliki meri odvisna tudi od njih samih in njihove lastne volje, da prispevajo k urejanju razmer, v katerih živijo.

Kaj predlagate glede sodelovanja med državo in občinami, kjer živijo Romi?

Naloga države in njenih služb so določene z zakoni in drugimi predpisi, prav tako so določene pristojnosti in naloge občin, zato bodo morali vsak na svojem področju storiti vse, kar je potrebno. Pri tem pa nikakor ni mogoče vse odgovornosti za ureditev romskih naselij prevesti na občine, ampak bo potrebno bolj kot doslej zagotavljati dodatna sredstva. Doslej so občine državno pomoč dobivale v okviru splošnih razpisov in pri tem so se potrebe Romov pogosto izgubile med številnimi drugimi potrebami za ureditev cest, komunalnih naprav in drugih akcij za hitrejši razvoj posameznih območij v Sloveniji. Zato bi bilo treba uresničiti predlog, ki ga je pripravila vladna komisija za romska vprašanja, da se v državnem proračunu zagotovijo posebna namenska sredstva za urejanje življenjskih razmer Romov, ki bi jih država dodeljevala občinam na podlagi javnega razpisa. S tem bi na eni strani razbremenila občine materialnih obveznosti in jih hkrati vzpodbudila, da bi pripravile programe, ki bi prispevali k ureditvi razmer. Menim, da je samo po tej poti pričakovati, da se bodo problemi hitreje razreševali in da bomo v razmeroma kratkem času lahko rekli, da smo napravili pomemben korak naprej pri vključevanju Romov v slovensko družbo.

Romsko društvo Zenkovci je bilo ustanovljeno na željo mladih 12. 03. 1999. Društvo šteje 22 članov, od tega upravni odbor šteje 7 članov, ostali pa so plesalci folklorne skupine. Društvo je bilo sprejeto tudi v Zvezo romskih društev Slovenije in sicer 22. 01. 2000.

Predsednik društva je na novo izvoljeni Štefan Horvat iz Zenkovec, ki skrbi za program dela, organizacijo nastopov in skrbi tudi za to, da bi dobili potrebna finančna sredstva. Trenutno iščemo tudi sponzorja, ki bi finančno podpiral našo dejavnost.

Društvo je dokaj dejavno, saj smo opravili v letu 1999 kar 7 nastopov: v Oberwaldu v Avstriji, doma pa v Vanča vasi, v Murski Soboti, v Lemerju, dvakrat v Moravskih Toplicah in v Pušči. Glavna dejavnost društva je folklor, plešemo stare romske pleske v modernejši izvedbi. V letošnjem letu bo ustanovljen tudi ansambel, ki bo igral izvirne pleske našega kraja in tako bomo ohranjali stare romske pleske. To naj bi bilo tudi poslanstvo našega kulturnega društva.

Romsko društvo Zenkovci se predstavlja

Štefan Horvat, predsednik društva

Romano društvo Zenkovci pe predstravinel

Romano društvo Zenkovci sinja ustanovljeno pri ternegri voja andu 12. 03. 1999. Andu društvo hi 22 članga. 7 članga hi zaru upravni odbor, ukoula hi plesalci andi folklorni skupina. U društvo sinja sprejeto andi zveza romskih društev Slovenije andu 22. 01. 2000.

Predsednik društva, hi pruv nevu izvolimu u Štefan Horvat andri Zenkovce. Brigaulinel pa vašu cilu program, te organizirinel vašu nastoptju. Amaru predsednik pe

brigaulinel vašu lojengre problemgja. Rodel lačhen sponzorjen kaj men lonca pomožina. Amaru društvo ži akaun khelde 7 nastoptja: andi Avstrija - Obervalt, andi Vanča vas, andu Foru, andi Lemerje, 2 andi Moravske Toplicte andi Pušče. Andi amauri folkloru khelas phure romane plesča andi moderna izvedba. Andu adau berš ovla ustanovimo nevi grupa lačhe hegedišča so cidna izvirni muzika andun amaru gaf, te kaj na pubisteraha amari phuri navada. Adau neka ovlahi andu amaru kulturno društvo Zenkovci.

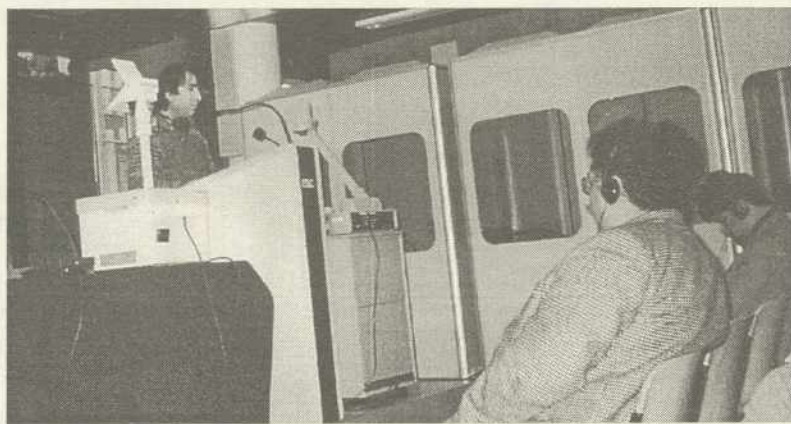
V Grazu - Avstrija je bila 14. januarja 2000 konferenca o aktualnem položaju Romov v Avstriji, na Češkem, na Madžarskem ter v Sloveniji.

Slavnostni govornik na konferenci je bil župan Graza gospod Alfred Stingl. Naša delegata sta bila Jožek Horvat in Štefan Šarkezi. Svoje referate so o položaju Romov podali: Istvan Kosticz iz Madžarske, Marta Miklusakova iz Češke, Rudolf Šarkezi iz Avstrije ter Jožek Horvat iz Slovenije.

Na konferenci je bilo tudi govora o razumevanju in reševanju romske problematike v okviru Evropske Unije.

Romska konferenca v Avstriji

Jože Horvat - Muc

Občni zbor romskega društva Romano vozo

Slobodan Nezirovič

Občni zbor romskega društva Romano vozo se je odvijal 8. januarja v sejni sobi Zveze kulturnih društev Saleške doline (Dom kulture). Prisotni so bili predstavniki ZRDS, predstavniki romskega društva Pralipe iz Maribora, dipl. psih. Alenka Čas in člani društva Romano vozo. Predsednik Nezirovič Slobodan je predstavil dnevni red, ki je bil soglasno sprejet. Na občnem zboru društva smo sprejeli nove člane v društvo, predsednik je podal poročilo s konference Romov v Bolgariji. Nadzorni odbor in disciplinska komisija sta prebrala poročilo o delovanju za leto 1999. Izrazila sta željo po boljši organiziranosti in delovanju. Želja je bila podprta soglasno. Naslednja točka dnevnega reda je bila sprejem programa za leto 2000 in finančni načrt stroškov za izvedbo programa.

Zatem smo se pogovarjali z Jožetom Horvatom, ki nam je svetoval o dotacijah za leto 2000. Pogovarjali smo se tudi s Fatmirjem Bečirijem glede urejanja dokumentacije za državljanstvo Slovenije. Zaradi pomanjkanja časa in drugih razlogov smo dogovor o volitvah predstavili do nadaljnjega.

Romsko društvo Čapla

Mladenka Grebenar

Letos bomo imeli veliko nastopov, najprej bomo nastopili na svetovnem dnevu Romov, ki bo potekal v Krškem. 15. aprila pa se bomo udeležili na občinskem dnevu Romov, ki bo potekal doma v Vanča vasi. V tem letu smo že dobili pet novih članov in nekdanjo plesalko, ki je bila na porodniškem dopustu. Rodila je sina, ki je star 10 mesecev in mu je ime Danijel. Poleg teh smo še dobili tri nove plesalce: Cener Andrejo, Cener Jeleno in Cener Vinkeca. Trenutno smo zelo zadovoljni s svojim društvom in člani, ki se redno udeležujejo sestankov in se veselimo že vnaprej romskih srečanj.

Naš biser društva je najljubša plesalka, ki je stara pet let in trenutno živi v Avstriji, kjer tudi obiskuje vrtec. Domov prihaja med vikendom in se je tudi veselimo, kajti daje nam spodbudo med plesnimi vajami. Zelo rada se udeležuje plesnih vaj, najbolj pa jo veseli nastop. Včasih je malo sramežljiva, ker mora sama na oder, sicer pa se hitro s tem sprijazni.

Nekaj bi vam radi povedali o našem zaključku iz leta 1999. Zaključek se je lepo končal in bili smo zelo veseli in bilo nam je lepo. Na zaključku smo izvedli tudi tekmovanje za najboljše plesalce in največje pijance in s tem smo končali leto 1999. Pa se je že začelo vse na novo.

V novem letu 2000 smo že dosti doživeli, ker smo se takoj ob začetku morali posloviti od našega novinarja in plesalca, ki se nahaja že en mesec v Novem mestu, kjer služi vojaški rok. Seveda pa na njega ni nihče pozabil, tako kot ne starši, sorodniki, prijatelji, nogometni klub NK Roma ter društvo Čapla. Zato sta poskrbela njegova starša, ki sta mu priredila veliko zabavo. Prvič je bila zabava v ožjem krogu pri gostilni Zmaj. Drugič pa se je skupaj s svojimi prijatelji, soigralci, plesalci in drugimi poslovil na zabavi v dvorani na nogometnem igrišču NK Roma. Seveda hrane in pijače je bilo predosti, prav tako kot zabave in plesa na mizah, kot je naša romska navada. Na koncu pa vas še lepo pozdravlja vaš Zlatko.

Predstavitev pesniške zbirke Jelenke Kovačič:

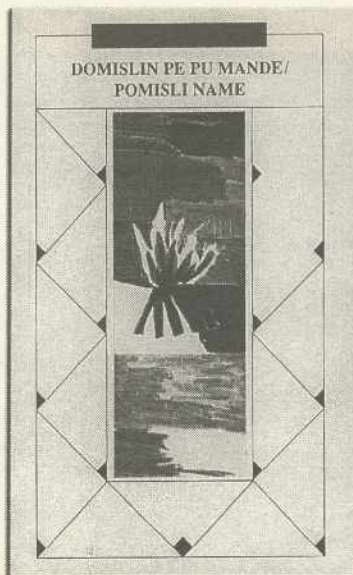
Domislin pe pu mande - Pomisli name

Jože Horvat - Muc

V četrtek 17. februarja 2000 ob 18.00 uri so v novomeški knjižnici Mirana Jarca predstavili knjižno noviteto, romsko-slovenske pesniške zbirke Domislin pe pu mande - Pomisli name avtorice Jelenke Kovačič.

Gostja večera je bila avtorica Jelenka Kovačič.

Večer so popestrili romski otroci iz Osnovne šole Šmihel s plesom in recitacijami, pesmi iz zbirke jelenke Kovačič ter glasbenik Milan Hudorovac. Avtorico in njen prvenec je predstavila višja bibliotekarka Jadranka Matič-Zapančič. Prireditev je bila del projekta Življenje brez predsodkov. Omogočila pa sta jo Zavod za odprto družbo - Slovenija in Mestna občina Novo mesto.

Mro phraloro Pepi

*Phraloro Pepi ma hilo,
pa nikoneske le nadu,
sakon dive ma šu kana cidi,
mengeri mama nič na pheni.
A ka lake čhip muthavi,
le pu muj čalavi,
čingadi i jezini pe pu mende,
da la šuni celo romano gav.
Kada kham šukar sijani,
keram dilenjipe,
da pe šuni čezu veš,
hilo veselji mengoro gosto.
Phralore Pepi nadu,
ka nikone ne prindaru,
ka bi ov heder đivdo,
zvito i heder navihano.*

Moj bratec Pepi

*Bratca Pepija imam,
pa nikomur ga ne dam.
Vsak dan me za ušesa vleče,
naša mama nič ne reče.
Ko pa jezik ji pokaže,
mu eno okrog ušes primaže,
vpije, se jezi na nas,
da jo sliši cela romska vas.
Kadar sonce lepo sije,
počenjava norčije,
da odmeva skozi gozd,
je veselje najin gost.
Bratca Pepija ne dam,
saj nikogar ne poznam,
ki bi bil bolj živahen,
zviti in bolj navihan.*

Ježo

*Av, av sivo ježači,
sik du ljuknica sprast,
da tu na zmočini beršin,
ov tiho, nič ma phen.
Da tu beršin zmučini,
tu kham posušinla,
da tu roma astaren,
tuke novla šukar.
Purane roma vakeren,
da hilo peklo ježo lačo,
ježi du veš lovinen,
sik len astaren du va.
Sivo ježo, prast, prast!
Du tamno ljuknja hilo tro domo,
listonca la učarava,
ov gurudo i nič ma phen.*

Ježek

*Pridi, pridi sivi jež,
hitro v luknjo teci,
da te ne premoči dež,
bodi tiho, nič ne reci.
Če te dež premoči,
te bo sonce posušilo,
če te Romi ulovijo,
se ti bo slabo godilo.
Stari Romi govorijo,
da gre pečen jež v slast,
ježe v gozdu polovijo,
prej jih zvabijo v past.
Sivi ježek, teci, teci!
V temni luknji je tvoj dom,
z listjem jo prekrila bom,
bodi skrit in nič ne reci.*

Večer romske glasbe

Filip Matko

Romsko društvo Romani Union Murska Sobota je 21. februarja bil organizator tradicionalnega večera romske glasbe. Pripravili so ga v čast letošnjega slovenskega kulturnega praznika. Zelo uspel večer pravih romskih napevov je potekal v soboškem kinu Park od 17.00 ure dalje.

Številno občinstvo se je zbralo iz večih prekmurskih občin, predstavile pa so se glasbene skupine Kanela (Danilo Horvat, Jože Valenčič in Toni Horvat) in Dispyepsia (Damijan Šarkezi, Jože Horvat, Aleš Sallubier, Mirko Žitek in Danilo Casar) iz Murske Sobote, Trio Zoltan

Romska glasbena skupina ZOLTAN

(Jože Zoltan, Štefan Horvat in Mario Horvat), Duo Swing iz Murske Sobote (Jože Kovač in Štefan Horvat). Kot pevca sta se predstavila Zvonko Šarkezi ob spremljavi skupine Dispyepsia ter celo romski svetnik Mestne občine Murska Sobota Darko Rudaš. Program je povezovala dijakinja SETUAŠ v M.Soboti Janja Rošer.

Naj ob tem omenimo, da je skoraj največ aplavza požela

skupina Langa, še zlasti njen obetajoči violinist Mario. Poleg tega je navdušila s priredbo nove pesmi Cipi-ripi, ki bo najverjetneje postala hit med Romi, kot je to bila doslej pesem Šere-bere. A romski svetnik Darko Rudaš je v veselje vseh poslušalcev zapel pesem Jedina, ki v šaljivem tonu opominja na prejetje mesečne socialne pomoči ter njeno trošenje.

Romska glasbena skupina KANELA

Romska glasbena skupina LANGA

Marinko Šarkezi, Romski športnik leta 1999

Tonček Gider

Posebna komisija za izbor romskega športnika in ekipe za leto 1999 je v Murski Soboti imela največ ponudb med nogometaši in strelci. Izbor, ki ga je morala opraviti komisija v sestavi: prof. Evgen Titan - predsednik, Tonček Gider, športni urednik na Murskem valu, Stanko Kerčmar, predsednik Športne zveze Murska Sobota, Anton Tonček Kos, predsednik Judo kluba Murska Sobota in Filip Matko, novinar TV As, ob tem pa strokovno pri delu komisije pomagala tudi predsednik Zveze romskih društev Slovenije Jožek Horvat-Muc in sekretar Romskega društva Romani Union v Murski Soboti pa se je odločila za izbor, ki je zagotovo najbolj realen po doseženih rezultatih.

Med posamezniki je prvo mesto določila nogometašu Maribora Pivovarne Laško 27. letnemu

Marinku Šarkeziju, ki je preko Mure in Potrošnika uspel z uvrstitvijo v ekipo evropskega Maribora. Drugo mesto si je priboril Adamo Baranja, ki je najdalj časa nosil črno belo majico Mure, zdaj pa igra v Avstriji, tretji je bil nogometaš, ki je začel na Tišini, nadaljeval pri Svobodi, nato pri Muri in Potrošniku Dejan Baranja in zdaj igra pri avstrijskem drugoligašu Leobnu. Na 4. mesto se je uvrstil Zdravko Cener, ki igra za Potrošnik, na 5. Leonardo Pestner, nogometaš Rome in na 6. mesto pa Kristjan Cener, ki je prav tako igral za Muro in Potrošnik in nastopa zdaj v Avstriji v Muldorfu.

Med ekipami je prvo mesto pripadlo NK Roma iz Vanča vasi Borejec, ki vodi po jesenskem delu tekmovanja v 2. MNL Murska Sobota, na 2. mestu je Pušča, ki je v 1. MNL po jesenskem delu na 10. mestu, tretje mesto je osvojila

ekipa Strelskega društva Ali Karđoš iz Černelavec, Pušče, ki nastopa kot edino organizirano strelsko društvo v pomurski strelski ligi. Na 4. mesto se je uvrstil Klub malega nogometa iz Sotine, peta je Pertoča, šesti pa Asfalti iz Borejec.

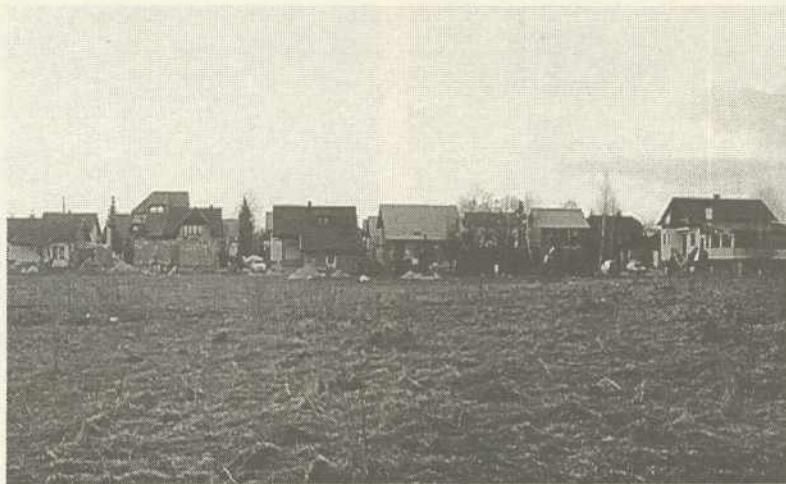
Posebno plaketo pa so na posebni prireditvi ob prisotnosti številnih gostov (predstavniki Urada za narodnosti Geza Bačič, župan Mestne občine Murska Sobota Anton Slavic, predstavnik NK Maribor Pivovarne Laško in drugih gostov) v prostorih soboške grajske dvorane ob bogatem kulturnem programu podelili Slavku

Rozmanu iz Murske Sobote, ki je leta 1974 bil med začetniki karateja v Pomurju, nato vadiatelj v Partizanu in je bil med prvimi nosilci črnega pasu v tej športni panogi.

Prireditev je pripravilo Romsko društvo Romani Union iz Murske Sobote, med športniki so bili le tisti iz območja Upravne enote M. Sobota, kazalo pa bi zaradi organiziranja Zveze romskih društev Slovenije v Murski Soboti v prihodnje tudi o organizaciji takšnih izborov romskih športnikov za območje celotne Slovenije.

Vrtec Romano Zaživimo zdravo

Marjana Švec, vzgojiteljica

Zdravje je vrednota. Zavedemo se je šele, ko nastopijo prve zdravstvene težave. Svoje prepričanje, da za zdravje skrbimo predvsem sami, moramo čimprej prenesti na otroke. Najprej jim moramo zagotoviti pogoje, v katerih se bodo v polni meri telesno in psihosocialno razvijali. Vzpodbujati jih moramo k zdravemu načinu življenja, k zavestni odgovornosti za zdravje. Pri tem ni potrebno uporabljati velikih besed, predvsem je pomemben vzgled, saj za predšolskega otroka zdravje ni otipljiva stvar.

V preteklem šolskem letu smo bili v našem vrtcu pozorni na osnovne veščine za krepitev zdravja in jih vsakodnevno razvijali. Pri tem naj omenim higienske navade, ki jih ne smemo prepuščati le otrokom, ampak se moramo vedno znova vračati k njim - dosledno in vztrajno. Le tako otroci te navade osvojijo.

Prav tako smo izvajali vsakod-

nevne organizirane dejavnosti z maksimalnim sodelovanjem otrok (pri načrtovanju in izvajanju le-teh), notri in zunaj.

Veliko pozornost smo namenili primerni ponudbi hrane. Upoštevali smo individualne potrebe, obenem pa spodbujali k uživanju

neprijubljenih hrane (zelenjava, mleko).

Otroke smo opozarjali tudi na vzdušje pri uživanju obrokov (umirjenost med hranjenjem).

Izkoriščali smo dnevne situacije in otroke odvrčali od škodljivih razvad (prekomernega uživanja sladkarij, poskušanja alkohola, opozarjali na škodljivost kajenja, ki je v našem okolju zelo razširjeno).

Najbolj so nas zaposlovali medsebojni odnosi, obenem pa smo ravno pri njih bili najmanj uspešni. Pri tem so nas najbolj ovirali nekateri starši s svojimi posredovanji. Življenje v naših skupinah je zelo burno, razumevanja za druge je malo; težko je oprostiti, saj v domačem okolju otrok to ni običaj.

Oblikovali smo tudi pozitivno samopodobo in razvijali samospoštovanje ob dogodkih in ravnanjih v skupini.

K zdravemu načinu življenja smo vzpodbujali tudi starše oziroma družine naših otrok.

Prepričani smo, da smo bili v

danih razmerah dokaj uspešni, saj smo pripravili različne aktivnosti:

Kuhar Vojko je staršem prikazal pripravo petih različnih namazov, ki se pripravijo na enostaven način. Starši so prejeli tudi brošurico z recepti večih namazov. Obenem smo jih vzpodbujali, da bi doma poskušali le-te pripraviti.

Skuapj z otroki smo pripravljali nekatere jedi in priboljške v naši mali kuhinji.

K nam smo povabili tudi zdravnico dr. Belovičevo, ki je otrokom in staršem spregovorila o pripravi na hranjenje in samem uživanju hrane.

Ni pomembno le kaj jemo, ampak kako si hrano pripravimo in postrežemo. Če je naša nepriljubljena hrana ponujena estetsko in privlačno, jo manj odklanjamo in kar radi posežemo po njej, zato namenjamo pozornost pogrnenim mizam.

Tudi starše smo seznanjali z navedenimi ugotovitvami in jim prikazali nekaj pogrinskih pripravljanih miz.

Starši so se vključili tudi v izdelovanje različnih pogrinjokov, s katerimi smo polepšali mize ob obrokih v vrtcu in doma.

Na prostem smo se razgibavali z očkom-športnikom.

Za boleče grlo so otroci pripravljali regratov med in ga odnesli domov.

Zelo smo pozorni tudi na vzdušje, doživetja, praznovanja in sploh počutje otrok v vrtcu. Poslušamo veliko glasbe, tudi v živo. Še posebej moram pohvaliti Valenčičevega dedka in Šarkezijevega Ernesta, ki z igranjem in petjem popestrita naša praznovanja.

Izvedla sta tudi koncert romske glasbe ob kulturnem prazniku.

Za tako zastavljen program smatramo, da smo ga zasnovali vsestransko in poglobljeno, zato smo njegovo bistvo osvojili kot kapljice za zdravje:

1. skupaj z otroki poskrbimo za osebno higieno
2. navadimo otroke na samostojno oblačenje in obuvanje
3. z otroki skrbimo za urejenost prostora in okolice v kateri bivamo
4. navajamo otroke na kulturno in umirjeno uživanje hrane
5. spodbujamo otroke k uživanju raznolike hrane (mleko, sadje, zelenjava)
6. omogočamo jim zadostno gibanje in varno bivanje na

prostem v različnih vremenskih razmerah

7. prisluhimo otrokom: skupna igra, izpolnjevanje drobnih želja, tolažimo jih z nežnostjo in objemom.

Te kapljice so koristne za zdravje otrok in vseh nas, zato jih »uživamo« še naprej, obenem pa dodajamo nove:

- tenkočutnejši medsebojni odnosi v oddelkih in družinah
- praznujemo rojstne dneve brez sladkarij
- s starši ob čaju klepetamo o vzgojni problematiki in ravnanju z otoki.

Želimo si čim boljše učinkovanje vseh kapljic in naše zdravje.

Sneguljčica in sedem palčkov

Romina Sandreli, Suzana Cener

Odločili smo se, da naredimo eno gledališko igro za otroke. Pravljično Sneguljčica in sedem palčkov sta napisala brata Grimm. Mi smo se odločili pravljico prirediti v rom-

ščino. Režiser je bil Jožek Horvat, igro pa je priredila Monika Sandreli. Igrali so: Sneguljčica (djiveskri čej) Janja Rošer, Mačeha (moštouwni dej) Romina Sandreli, Lovec (jaugeri) Romeo Horvat, palčki: Romeo, Tina, Suza, Tanja, Jožek H.,

Jožek C. in Drago.

Premiero smo imeli v Avstriji v Oberwartu pri romih. Igro so si ogledali romski otroci in njihovi starši. Vsi so bili zelo navdušeni nad našo igro. Po predstavi smo imeli razgovor z gledalci, ki so nas povabili, da pridemo še kdaj s podobno igro. Igro smo predstavili tudi doma v vrtcu na Pušči. Zaradi navdušenja smo igro ponovili. Vzgojiteljica v vrtcu nas je prosila naj še kdaj priredimo take igre za otroke.

Romnji

Po ulica vaso mande romanja kerne,
ka hinjum romni,
meni hinjum manuš i ma phro ime,
manuša mange hiken stolu prsti.
Ka hinjum romni.
Hile mre love drugačno?
Uravu bari tamno kiklja,
ka naj romnjani.
Kane na hinjaš mengeri, šuna ven pe roma.

Ciganka

Na ulici se za mano psovke vrste,
ker sem ciganka.
Jaz sem človek in imam svoje ime.
Ljudje mi gledajo pod prste,
ker sem ciganka.
Je moj denar drugačne vrste?
Oblečem dolgo temno krilo,
ki ni cigansko.
Zdaj nisi naša, se cigani oglasijo.

Iz zbirke JELENKE KOVAČIČ

O devetletki na Pušči

Filip Matko

Vrtec Romano v romskem naselju Pušča pri Murski Soboti obiskuje 28 malčkov. Z letošnjo jesenjo bi naj bilo kar deset otrok v starosti šestih let, ki bi jih lahko starši vpisali v program devetletnega šolanja. V januarju je v obliki roditeljskega sestanka svoj program predstavila Osnovna šola I iz Murske Sobotice, a 10.

februarja so romski vrtec in tam zbrane starše obiskale predstavnice Osnovne šole III Murska Sobotica. Sicer pa otroci s Pušče obiskujejo pouk tudi na Osnovni šoli II in IV v Murski Soboti.

Z zbranimi starši so se pogovarjale: ravnateljica OŠ III Angela Novak, psihologinja Dominika Sraka ter učiteljice Mira Burman, Ksenija Halas in Erna Kuhar.

Devetletni program osnovno-

šolskega izobraževanja letošnjo jesen bi naj torej bil dosegljiv tudi romskim otrokom. Seveda bo tako kar 10 šestletnih malčkov manj v vrtcu Romano na Pušči, kjer bodo lahko tako vpisali večje število otrok, mlajših od treh let starosti. Sicer pa bo ta devetletni program veliko več zahteval tudi od romskih staršev, kar so lahko sami spoznali na dveh dosedanjih predstavitev.

Dan zaljubljenecv

14. februarja se praznuje dan zaljubljenecv oziroma Valentino. Na ta dan se ponavadi obdarujeta dva človeka, ki se imata zelo rada. Eden drugemu kupita majhno darilce. To darilo je ponavadi kakšen parfum, vrtnica, bonbonjera v obliki srčka ali druga malenkost. Velikost darila ni pomembna, pomembno je, da darilo prihaja iz srca.

Kamijbnaskro dij

Andu 14. februaur auri rikejras u kamijbnaskro dij. Pru adau dij, sar mindig, pomenge duj manuša so pumen kaumen, valaso kijnen. Khrauvreske kijnen valasou parfum, bukreja, bonbonjera andi voudjiskri forma, vej valasou aur tiknijbe. Dariloskro barijpe hi sadjek, glauvno hi hot u darilo aul andru voudji.

■ JANJA ROŠER

Romani čhib

Romani čhib kezdindjam te sikjul andu 09. 10. 1999 zi Ljudski univerza andi M.Sobota. Romani čhib sikjun 15 žejne. Sikjouvas saki sobota zaru 9 ši epaš 11. Sikjouvas neve alava, pijsijnas spišža andi romani čhib, sikjouvas sar pe lauče romaun vakejrel. Pijindjam mauk u eršti verdikhijpe so žaunas, so le sa lauče kerdjam. Sikaun men: Jožek Horvat-Muc, Monika Sandreli, Štefan Šarkezi. Adaula so sikjouvas romani čhib žaha andu 16. 03. 2000 andu Oberwart, kauj dikhaha u romanu film Gadjo dilo. Pru lejsti pa djerinaha u papruši hot žaunas i romani čhib.

Romski jezik

Tečaj romskega jezika se je začel 09. 10. 1999 v prostorih Ljudske univerze v M.Soboti. Tečaj obiskuje približno 15 udeležencev. Tečaj obiskujemo vsako soboto ob deveti uri, traja pa do pol enajstih. Na tečaju romskega jezika spoznavamo nove romske besede, pišemo spise v romščini, dopolnjujemo izgovorjavo. Opravili smo tudi že prvi preizkus znanja, ki smo ga vsi opravili uspešno. Predavatelji so: Jožek Horvat-Muc, Monika Sandreli, Štefan Šarkezi. V okviru tega tečaja bomo šli 16. 03. 2000 v Oberwart, kjer si bomo ogledali romski film Gadjo dilo. Na koncu tečaja bo vsak udeleženeec prejel potrdilo, da je opravil tečaj romskega jezika.

■ JANJA ROŠER, ROMINA SANDRELLI, J. ŠARKEZI-KOKO

Bila sem ponižana

Enakopravnosti med narodi! Kako lepo zvenijo te besede. Vendar se nam ob teh besedah porajajo vprašanja v glavi. »Ali to drži?« Odgovori niso v vseh primerih enaki. Mnogo je stvari, ki dokazujejo, da imajo nekateri ljudje manj pravic od drugih. Taki ljudje se zaradi tega počutijo manj vredni, so nesrečni v svojem okolju. Tudi romi so že od nekdaj v središču kadar gre za poniževanje, zanikanje pravic.

Rada bi opisala primer, ki se mi je zgodil pred desetimi leti. Hodila sem v drugi razred osnovne šole. Ker smo pri hiši krščanske vere, sem vsako soboto hodila k verouku. Pri verouku smo se pripravljali na sveto obhajilo. Gospod župnik nam je razložil, da bomo na sveti dan vsi po parih, ko bomo čakali na obhajilo.

Tako smo se vsi praznično oblečeni, dobre volje odpravili tisto nedeljo v cerkev. Pred cerkvijo je bilo zbranih že mnogo ljudi.

Mi, ki smo čakali na sveto obhajilo, smo se postavili v kolono skupaj s svojimi pari. Jaz sem pristopila k deklici, ki jo je župnik določil za moj par. Vendar, ko je dekličina mama opazila, da njena hčerka stoji v paru z romkinjo, jo je potegnila za roko, ter jo potisnila k drugi deklici.

Tako sem jaz ostala brez para. Moja mama se je takoj začela prerekati z gospo, vendar je njej bilo vseeno. Ona pač ni hotela, da njena hči stopi v cerkev z romkinjo. Ali si predstavljate, kako ponižano smo se člani naše družine počutili? Nato je neka druga gospa, ki je to videla in slišala, dala svojo hčerko na prazno mesto poleg mene. Tako sem kljub vsej žalosti in ponižanosti tudi jaz imela svoj par.

Bila sem zelo vesela, ko se je ceremonija končala, kajti komaj smo vsi čakali, da odidemo domov, kjer nas ne bo nihče gledal postrani in nas zmerjal s cigani.

Tega dogodka ne bom nikoli pozabila, kajti mislila sem si, da stavek, pred bogom smo vsi enaki »drži«. Vendar se iz tega dogodka da sklepati, da kljub vsem zakonom o enakopravnosti še vedno obstajajo razlike med dobrimi in slabimi, črnici in belci in med take spadamo tudi mi Romi, ki si kljub vsemu želimo, da nas nekoč sprejmete take kot smo skupaj z dobrimi in slabimi lastnostmi.

■ ANDELINA CENER

Romsko društvo Romano Zeleno vejs Serdica

Bil sem ponižan

Vsak človek na svetu ima pravico biti srečen. A je to res? Dosti stvari je na svetu zaradi katerih nekateri ne moremo najti svoje sreče. Ena takih stvari je tudi narodna pripadnost ljudi. Na svetu je veliko število narodov, narodnih manjšin, ras in zaradi teh stvari uvrščamo ljudi med dobre in slabe - na primer črnska rasa še danes čuti vplive belcev, ta pa črnsko raso zaničuje, jo ima za manj vredno. Tudi v Sloveniji obstaja primer, ko na narodnostno manjšino gledajo drugače, kot na celotno populacijo. Ta primer smo v Sloveniji Romi, cigani, ali kakorkoli nas že imenujete. Kljub zakonom o enakopravnosti vseh narodnosti se Romi počutimo manj vredne skoraj vsepovsod. Gremo na primer k zdravniku, frizerju ali kam v gostilno in se ostali ljudje pogovarjajo o usakdanjih stvareh. Naenkrat ti v uho pridejo njihove besede: Prekleti cigan, ušivi cigan, kradeš kot cigan. Ob takih besedah nas stisne pri srcu in si mislimo: Le zakaj moramo biti cigani - zakaj, zakaj nas ne marajo. Rad bi opisal primer, ki se mi je nekoč zgodil in ga ne bom nikoli pozabil. Neko soboto je naša družina šla po nakupih. Hoteli smo kupiti nekaj stvari, ki jih je mama potrebovala za kuhinjo. Ko smo prišli v trgovino, je oče šel po voziček, nato pa smo začeli posegati po stvareh, ki smo jih rabili ter jih nalagali v voziček. Ko smo imeli vse stvari, smo se odpravili k blagajni. Še preden smo vse stvari zložili na pult, smo morali odpreti zimske plašče. Veste zakaj? Zato, ker je prodajalka mislila, češ, da smo nekaj ukradli. Oče jo je vprašal, zakaj je to potrebno, ona pa je rekla, da to dostikrat preverjajo, da so preverili ljudi pred nami in jih bo tudi za nami. Vendar to ni bilo res! Preverila je samo nas. Pred nami je bila dolga kolona ljudi in ni nikogar pregledala. Si lahko zamislite poglede ljudi, ki so nas gledali kot kakšne kriminalce. Mi otroci smo se z mamo stisnili v kot, medtem, ko je oče plačal pri blagajni ter se prerekal s prodajalko. Toda kakšen smisel je imelo to prerekanje in opravičilo, ki nam ga je izrekla blagajničarka. To ni bilo nič v primerjavi s ponižanostjo, ki smo jo občutili mi in te ponižanosti ne more poceliti nobeno opravičilo. S povešeno glavo smo zapustili trgovino ter brez besed sedli v avto. Šele v avtu smo prišli do besed. Vprašal sem očeta: Oče zakaj je to naredila? Oče mi je odgovoril: Zato, ker smo cigani.

Ta stavek mi še danes odmeva v ušesu. Še mnogo drugih primerov je, vendar vseh ne bi opisoval, rad bi, da nas Rome, cigane sprejmete take kot smo, kajti tudi mi smo narod, imamo svoj jezik, kulturo, domove, družino tako kot vsi ostali in mislim, da si tudi mi v tem krutem svetu zaslužimo vsaj malo sreče.

■ KOKO

Priznanje za kulturo Romani Union Murska Sobota

Monika Sandrelli

Mestna občina Murska Sobota je ob kulturnem prazniku v letu 2000 podelila priznanje Rromskemu društvu Romani Union Murska Sobota za uspešno delo na področju kulture.

Omenjeno priznanje je predstavniku Romani Union podelil župan Mestne občine Murska Sobota, gospod Anton Slavic.

V obrazložitvi je bilo povedano, da je Rromsko društvo Romani Union Murska Sobota zelo uspešno na področju kulture. Romani Union je najbolj aktivno Rromsko društvo v Sloveniji, saj se v okviru društva organizirajo in odvijajo najboljši rromski kulturni projekti v Sloveniji, kot je - praznovanje dneva Rromov, folklorni seminarji, Ciganska noč, festival rromske

glasbe, tečaji ipd. V društvu imajo najboljšo folklorno rromsko skupino, ki je samo v letu 1999 imela petindvajset nastopov doma in v tujini (Avstrija in Madžarska). Poleg tega ima društvo edino rromsko gledališko skupino v Sloveniji, ki tudi us-

pešno nastopa doma in v tujini. Društvo ima tudi založniško dejavnost in izdaja časopis (Romano nevijspe - Rromske novine, Romano them - Rromski svet) ter knjige (Lunin prstan, Rromski zbornik I. in II. ter Krvava voda).

Pust

Pust je eden izmed veselih praznikov v letu. Na ta dan se vsi našemijo, še posebej otroci. Veselje ob pustu prinašajo kurenti. V veliko krajih prirejajo zabave in izbirajo najboljše maske, ki jih tudi bogato nagradijo. Na ta dan se je repa in pečejo krofi. Otroci hodijo od vrat do vrat voščit pust, zato imajo ta dan najrajši otroci. V večjih mestih pa organizirajo tudi večje karnevale.

Foušing

U foušing hi vojaušno sveco. Pru adau dij pumen saurižejne aunde faurbijnem, lekfeder pa u čhavoure. I vouja pru foušing kejren u kurentja. Andu bareder gauva kejren mulačauk te kejden auri lekfeder maska te lauče len nagraudijnen. Pru adau dij pe hal ripi te pejken pumen angrustjengre pugauči. U čhavoure phijren zaru vuder ži vuder te parikejren u foušing. Adale diveske hi lek feder frou u čhavoure. Andu bareder foure pa kejren migur bareder karnevauldja.

■ TINA HORVAT, DANIEL ŠARKEZI, JOŽEK CENER, ALEŠ KONTREC

Odnosi med vrstniki

Ime mi je Zvezdana. Sem romskega porekla. Včasih me moti in se vprašam zakaj. Amapk vseeno se veselim svoje prihodnosti. Čeprav drugi mislijo, da smo mi Romi drugačni, jaz tega ne vidim.

Mene sta oče in mati vzgajala kot poštenega otroka. Vedno sta mi ob strani in mi pomagata. Moj oče se je izučil za dimnikarja. Mati pa me je vzgajala in učila slovensko. Tudi doma vedno govorimo slovensko. Na to sem ponosna in vesela. Včasih pa me moti. Rada bi govorila romsko pa ne morem izgovarjati pravih besed.

Kadar sem v družbi svojih romskih prijateljev, se pogovarjajo romsko, z mano pa slovensko. S svojimi sošolci četrtega razreda sem se dobro razumela. Vsi smo bili kot ena družina. Ni bilo nobene razlike med nami.

Večkrat me pri srcu stisne, kadar slišim grde reči o ciganih. Takrat se počutim drugačno.

■ ZVEZDANA ŠARKEZI
Romano Zeleno vejš

Romano dij

*Kada i čirikli erštimoj gilaul
u roma žaunen kaj amaro
dij aul.*

*Kada i bukreta erštimoj pe
phraul*

romano dij angjal aul.

*Roma khelen, adau dij hi
tumaro dij,*

roma gilaven,

kaj ovla šukar dij.

I čirikli na gilaul,

i bukreja pe na phraul.

kada avla u dij,

kada u roma živna cilu dij.

Štefan Horvat-Piči

Napisano pismo iz ljubezni

*Pozno je že,
a jaz mislim nate,
z zelenimi očmi gledam
v pusto noč,*

*želim si te, a tebe ni,
ker ti si daleč proč.*

*Sanjam te in si te želim,
želim si, da bi se čimprej
vrnil k meni.*

*V moji duši je brez tebe
pusto in samotno,
zato želim si,
da si zdaj ob meni.*

*Ti odšel si daleč proč
in odšel si brez slovesa.*

Sadiku Drita

Ljubim te

*O dekle črnih las,
vem, da kriv sem za vse
o kaj morem tako pač je.
Jaz sem tu in ti si tam
jaz sem sam in ti si z njim,
o kaj morem tako pač je.
V srcu mojem praznina je,
ciganska duša počasi umira mi,
a ti, dekle črnih las
bolezen mojih sanj
ti mar za to ni.*

Slobodan Nezirovič

Spoznajte, kdo smo Romi

Marsikdo ne ve, kdo je Rom ali cigan, poiščite jih in spoznajte jih. Romi so lahko bogati ali revni, lahko so beli ali črni, lahko živijo v barakah ali vilah, a v duši isti so vsi. Zato ne bežite pred cigani, ampak jih spoznajte, saj je njihovo srce polno ljubezni in dobrote. Spoznajte jih in se družite z njimi.

■ SILVANA NEZIROVIČ

Naša družina

Moje ime je Daniel. Sem prvi otrok v naši družini, ki sta si jo ustvarila Aleksander in Terezija. Kmalu za mano so se rodile še moje sestre, ki so bile v naši družini zelo veliko presenečenje. Presenečenje pa zato, ker so trojčke. Njihova imena so Danijela, Daliborka in Sandra. Sam še trenutno nimam družine, čeprav jih nekateri moji vrstniki že imajo, tako kot moji dve sestri. To bi bilo nekaj o moji družini.

Amaro šerego

Mro aunav hi Danijel. Som eršti čhavouro andi amaru šerego, so la pumenge kerde u Aleksander te i Terezija. Mindjar pali mande ule mre phenja, so sana djik baro presenečenje. Presenečenje pa vašudauh, khaj hile trojčki. Lengre anava hi Danijela, Daliborka te Sandra. Man mik naun šerego sar hi mre par pejtaušjen, te mre duj phinjen. Adau ovlahi valasu pali mro šerego.

■ DANIJEL ŠARKEZI

Spoštovani!

Kadar se pripravljam, da bi o Romih napisala kaj iz svojih izkušenj, ne morem mimo tega, da se mi ne bi po glavi podilo tisoč doživetij in opazanj, predvsem lepih, nekaj pa tudi manj lepih, za katere pa sem si najbrž sama kriva, ker nanje nisem bila pripravljena. Nemo-goče je Rome imeti v enem »predalčku«, še bolj nemogoče paje trditi, da jih dobro pozanm, ali pa da se od njih ne da ni naučiti. Imela sem kar dosti sreče, ko sem se leta 1994 srečala z dvema Tatjanama, ki sta delali z Romi. Ko sem namreč leta 1993 ostala zaradi stečaja podjetja brez dela, sem obupno iskala nekaj, kar bi z veseljem delala. Imam nekaj izkušenj pri delu z ljudmi, tudi nekaj malega znanja, ki bi ga rada komu posredovala, nekaj življenjskih izkušenj za seboj, podporo družine pri svojih odločitvah in že od nekdaj sem rada delala stvari, ki jih drugi niso, ker sem mnenja, da nisi nikoli prestar, da bi se ne naučil česa novega. Sama se učim strpnosti, priznavanja drugačnosti in deljenja sreče in nesreče z drugimi. Tatjana Pleteršnik in Tatjana Avsec sta mi to ponudili. Najprej pri Centru za socialno delo v Krškem, od 1997 leta pa pri Društvu za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela iz Ljubljane.

Pred nekaj leti, natančneje 1995 sva s takratnim sodelavcem, za katerega so vsi Romi mislili, da je moj mož, ker je bilo za njihove razmere in običaje nepojmljivo, da lahko možki in ženska skupaj delata in preživita veliko časa skupaj,

pa ne kot mož in žena, v naselju Kerinov gm ali po romsko Kruglov veš, seveda ob pomoči Romov in mojega moža, postavila barako. Iz materialov in na način, kot to počenejo Romi. Le za gretje sva uporabljala plinsko peč, saj so zime na tisti ravnini zelo mrzle in vetrovne. Večino svojega delkovnega dne sva preživela z Romi. Previdno smo drug drugega spoznavali.

Sledila so prva povabila na kavo, na kakšne dobre vampe na juhi, na kos kruha s slanino in čebulo. Verjemite mi, mislila sem, da nimam nikakršnih predsodkov, pa sem kar nenadoma ugotovila, da jih imam! Do čistoče, načina priprave jedil in podobno. Kako sem opravila z njimi? Popila sem prvo kavo in soatla žival pojedla ponujeno in bila lepo sita, ob tem smo z mamicami pokramljale o zdravju njihovih otrok, možki so modro pokadili po nekaj cigaret in začetne zadrege so bile premagane. Ker naselje, ki je v krški občini največje, ni legalizirano, nima vode in elektrike, pa tudi zidati ni dovoljeno, je stalno prisotno pomanjkanje pitne vode. Poleti, ko ni nikjer sence in je vročina kot meglica sedela med barakami in nekaj hišami, me je čisto na začetku mojega bivanja z Romi premamila »sveža pitna voda«, ki so jo malo prej pripeljali gasilci v kontejner za vodo. Dobila sem zastrupitev in težave so bile tolikšne, da se me nekateri Romi še danes spominjajo po tem, kako sem hitro menjala barve na obrazu in še hitreje iskala koruzna polja, še dolgo po tistem pitju vode. Zaupanje pa je raslo. Otroci so se poleti igrali v predprostoru, pozimi pa na toplem, za njimi so prišli na-

jprej njihovi psički, pa tudi kakšna kokoška. Počeli smo marsikaj, predvsem tisto, kar jih je zanimalo. Tudi naselje smo skupaj čistili in urejali. Pa nakracali domače naloge, brali pisma, peli. Proti koncu delavnika pa so prihajali ta resni, tisti nalo manj zaupljivi. Kaj kamlu so ugotovili, da si imamo veliko povedati. Ves čas svojega bivanja med Romi se trudim spoštovati njihovo zasebnost, nikoli ne pridem k družini, da ne bi prej vprašala, ali lahko in kdaj. Tudi na dvorišče ne, kaj šele v dom. Najbrž tudi meni ne bi bilo všeč, če bi mi nekdo neprestano stal za hrbtom, me kontroliral in nava-jal na nekaj, kar mi je tuje in odveč. Ugotovili smo, da smo skupaj kar dobro opravili »malo šolo«, seveda ne dobesedno, ampak da smo vzpostavili zadostno mero medsebojnega zaupanja in sperjemanja, in da odraslih in odgovornih ljudi ne moremo pravzaprav več kaj posebnega naučiti, razen tistega in toliko, kolikor si to želijo in potrebujejo sami.

Tako je pri Društvu nastal nov projekt, ki smo ga poimenovali Učna in psihosocialna pomoč romskim šolarjem in mladostnikom. Dolg naslov, učeno zapisano, dela pa toliko, da ure prehitro minevajo in sem včasih od nešteti vprašanj Zakaj?, kot ožeta limona. Kaj pravzaprav delam in delamo? Predvsem s šolarji in zanje, laično, tako kot bi jim pomagali starši, pri učenju, domačih nalogah in podobnem, če bi bili usterzno izobraženi. Vključevanje romskih otrok v obvezno šolanje in eventuelno nadaljnje izobraževanje, spremljajo številni problemi, ki izhajajo iz kulturnih

in socialnih razlik med romskimi in neromskimi sovrstniki. Velike ovire predstavlja tudi pomakljivo znanje slovenskega jezika, pomanjkanje učenja romskega jezika v šolah, majhna motivacija za izobraževanje, pomanjkanje delovnih in higienskih navad, kar vse ustvarja močno deprivilegirano romskih učencev. Šolniki imajo žal premalo možnosti za individualno delo ali individualno učno pomoč. Namen projekta, ki v tej obliki poteka že četrto leto, je zmanjševanje konfliktnosti med romsko in neromsko populacijo v občini Krško, kar želimo doseči preko vključevanja Romov v širše okolje. Izhajamo iz prepričanja, da je enakopravno vključevanje romskih otrok v obvezno izobraževanje njihova dolžnost, predvsem pa pravica, če želijo biti enakouredno vključeni v širšo družbo, za kar pa se morajo potruditi tudi Romi sami. Lahko jih ponudimo učno in psihosocialno pomoč, neformalne oblike izobraževanja, kot so to razne delavnice od kreativnih, sprostitvenih, glasbenih, plesnih, ustvarjalnih, neformalno svetovanje njihovih staršem, produkcijsko izobraževanje mladostnikov, ki so zaključili obvezno šolanje, organiziramo tečaj plavanja, poučevanje igranja n o gometu, pripravimo aktivnosti, pri katerih spoznavajo širši slovenski prostor (obisk Ljubljane, živalskega vrta, gradu, slovenskega Primorja). Vseh teh aktivnosti je deležnih kar dosti uporabnikov in sicer 32 šoloobveznih otrok, njihovi starši, 11 maldih družin, nekateri posamezniki po svojih potrebah. Poudariti moram, da vsega tega ne more narediti na terenu en

sam človek. Potrebno je sodelovanje, podpora in predvsem zaupanje uporabnikov. Izjemno vzoro in uspešno je sodelovanje s Centrom za socialno delo iz Krškega, primerno pa tudi z istalimi institucijami (šola, Urad za delo, Županov urad).

Vse naše skupnostne aktivnosti so vsaka zase posebno doživetje. Najlepši jutranji pozdrav je četica šolarjev, ki iz vsega grla kliče moje ime in se obesi name kot roj čebelic, ko stopim med njih. Običajno vsaj nekateri ujamejo hiter poljubček na lička, kakšno dobro željo, cukro ali šmolo. Nikoli se ne pozabijo zahvaliti, v teh zoprnih časih bi lahko nekaterim neromskim otrokom ponudil zlatega teleta, pa bi se samo dolgočaseno obrnili v stran, kaj šele, da bi se zahvalili. Pa saj človek ne pričakuje hvale do nebes in koše denarja, ki ga nikoli ni dovolj, plačilo je že drobna otroška roka, ki se prikrade v dlan, objem otroških rok. Plačilo je tudi takrat, ko zmanjka prstov na roki, da bi vsak držal za enega, ko se ga igramo. Plačilo je dobra cena, ki jo otrok dobi pri svojem učitelji. Plačilo je tudi takrat, ko skoraj nihče ne more razumeti, zakaj delaš z Romi, ko pravijo »Sa drugega tako ni sposobna!«, takrat pa boli duša, srce in razum pa pravita, da tovrstna razmišljanja niso moj problem, ampak problem vseh tistih, ki so tako zaplankani, da ne morejo živeti strpno in priznavati drugačnosti. Danes ne marajo romov, jutri ne bodo marali debelih, potem subih, prej ko slej bomo vsi na vrsti, če ne bomo nikoli spregovorili o svojih dobrih izkušnjah in opažanjih. Naj se vam nikoli ne zasmili Romska mati in njen

drobni naraščaj, češ revčki, ko jih tako vlačijo s seboj! Ob sebi jih ima zato, ker jih ima neizmerno rada in nikomur ne zaupa, da jih bo varoval tako, kot jih varuje ona! Naj vam ne bo nikoli nerodno odgovoriti mkladostnikom kako se uporablja kondom, naj vam ne bo nerodno, ko vas dopoldan na polni tržnici pozdravijo Romi in otroci pritečejo do vas! Ker če jih boste samo enkrat zatajili, vas ne bodo nikoli več sprejeli! Nikoli več ne bo tako, kot je bilo prej.

Tudi zaradi nas, ki živimo ob njih, ki so drugačni in ne želimo priznati, da nas njihova drugačnost bogati, nikoli več ne bo, kot je zapisal Puškin:

Nad potokom v gozdu borov
ognji spet gore zvečer,
šum in pesmi iz šotorov
se glasijo v božji mir...«

Želim biti njihova prijateljica in sopotnica, tega se ne sramujem, in upam, da se bomo na njihovem večnem popotovanju med Indijo in koncem sveta spoprijateljili.

Danes vem kaj naj odgovorim Marijinima vnukoma, ki sta me poprosila, naj jima prinesem kremo za lice, da bo tudi njuna koža bolj bela. Odgovorila bi jima po romski legendi F. de Vila:

»Trito puto devel kerda sa
čače i vašo dova astilo kava
manušano kipo rom. Kava hine
najbedevede i najšuzede manuš,
ke pe po celo životo svitenle i
hine le farba sar godi zlato. Va-
so dova aštilo kava trito manuš
ROM.«

Poskusila sem zapisati kaj delam in kako to doživljam, upam, da bo uporabno!

Pozdrav vsem,
Aleksandra Libešek

Prispevek iz Amerike

Slavko Baranja - Lujzi

V začetku vsem skupaj lep pozdrav iz New Yorka. V neki knjigi sem prebral zgodnico o romskem otroku med drugo svetovno vojno in zgodnica mi je bila tako všeč, da sem jo prevedel v slovenskem jeziku.

Bubuli: Mlad Rom se bojuje za življenje. Jokal sem, ko me je zaporniški brivec začel striči moje črne kodrave lase, Spominski Cigan. Pri šestnajstih, bil sem zelo dimišljav. Moji črni so segali do mojega vratu. Kako so mi lahko Nemci naredili kaj tekega, Bubuli, avstrijskemu Sintu? Brivec mi je položil roko na rame in rekel, »Nisem še končal s tabo«. S topim brivnikom je začel briti mojo glavo, prsa in po vsem telesu. Ko je končal, moje celo telo jesrbelo. Pogledal sem okoli sebe, moj oče, stric in moj bratranec so mi bili nepoznani, gole ptice iz nekega drugega planeta. In jaz? Brez mojih las nisem bil več Bubuli. Bil sem kos lesa. Ne hujše, kos lesa lahko porabiš za nekaj. Bili smo smeti, nekaj za vreči proč.

Komandant in SS možje so prišli v barako.

»Tale cigani so močni« ne kot židje in vsi ostali, ki so na pol sestradani prišli sem. Zakaj jih ne bi poslali v vojsko? »Jih naučili boriti se za nas«.

Ukaz je ukaz, je rekel komandant. »Ravnajte z njimi kot z ostalimi umazanci.

Kako sem prišel v Dachau v koncentracijsko tabor? Nikoli nisem slišal za to mesto. Ko je Hitler prikorakal v Avstrijo marca 1938, je najprej prišel v Linz in Dunaj. Nisem vedel brati. Nisem imel pojma kajšvabi delajo v teh mestih. Jaz sem živel v Celovcu v južni Avstriji. Za nekaj časa se nič ni zgodilo.

Neko noč sem šel v kino. Preden sem vstopil v kino, okoli sedme ure, sem slišal ljudi kričati »Heil Schuschnigg«. Schuschnigg je bil ministrski predsednik Avstrije pred invazijo. Ob devetih, ko sem prišel ven iz kinoja, so ljudje kričali »Heil Hitler?« Tiho bodi, mi je prišepnil možakar. Nemci so pravkar prikorakali v

Celovec. Boljše bo, če boš šel domov. Ne pusti se, da bi te kdo videl.

Moj oče je bil zelo zaskrbljen. Ko sem vstopil v hišo »Bubuli nočem več, da bi šel v center mesta. Moramo se naučiti, kaj imajo Nemci v mislim o nas Romih«, je rekel. Moj oče je vedel brati, on je vedel o Hitlerjevih grožnjah.

Bil sem petnajst nisem vedel kaj se dogaja.

Ko so peljali mojega strica v bolnico, sem šel ven, da bi ga obiskal v bolnici. Hodil sem v smeri proti Lindwurmplatz, ko sem opazil moškega v dolgem usnjenem plašču, ki je govoril s policajem. Avstrijski policaj me je zgrabil za roko. »Hej črni, kje imaš papirje?« »Moj oče jih ima, pridi z mano v mojo hišo«. Takoj so me poslali v zapor. »Zakaj me boste zaprli v zapor?« Saj nisem nič ukradel. Nemci so na oblasti tukaj. Ne vem pa zakaj hočejo tebe. Mogoče te bodo poslali v Nemčijo v koncentracijski tabor. Policaj je zaklenil celična vrata. Zaprli so me z drugim zapornikom. Povej mi prosim, kaj koncentracijski tabor pomeni? Policaj misli, da me bodo poslali tja. Zapornik izgleda bojezljiv, stisnjen v kotu, misleč, da sem strup. »Ubijalski tabor«. »Ubijalski tabor?« Moram pobegniti. Pogledal sem okoli sebe. Edina odprtina je bila ozko okno. Nemogoče, je rekel drugi mož. Nihče ne more pobegniti iz te celice. Ti si mrtev. »Ne, jaz sem Bubuli«. Vrata celice so se odprla in paznik je porinil pijanca v našo celico. Vem, vem, da sta samo dve postelji, ampak njega bodo odpeljali, je rekel paznik. Pijanec se je zgrudil na tla ter začel smrčati. Začel sem brskati po njegovih žepih, misleš, da bom našel cigarete, ampak sem našel žepni nož. Odprl sem nož ter začel brusiti na radiatorju, da bi naredil ostre zobe kot na žagi. Zjutraj so pazniki premestili pijanca v drugo celico. »Tu je les« sem prišepnil sozaprniku. Vleži se dol z ušesom na tla. zažvižgaj, če boš slišal, da nekdo prihaja. Paznik hodi naokrog v copatih. Slišiš ga lahko samo, če se vležeš na tla. Z nožem sem začel žagati kot nor, naprej, nazaj, dokler nisem naredil luknje ob oknu. Bil sem suh in žilav. Sozaprnik mi je začel slediti skozi luknjo na streho. Deževalo je tako močno, da se ni slišalo nič. Nato sem skočil s strehe na tla. Sozaprnik mi je sledil. Nekaj dni sva hodila po gozdovih, dokler nisva prišla do meje z Jugoslavijo. Z očetom sva nekajkrat prečkala

mejo na tem mestu. Oče je bil violinist. Igral je v tavernah v mestih na obeh straneh meja, tako so mi bili ti kraji zelo znani. Ko sva prišla na rob slovenske meje, sem rekel sozporniku, če bova srečala kakega policaja, naj se pretvarja kot, da se ne bi nič zgodilo. Nekaj ulic stran od meje sva videla policaja. V tem trenutku je sozaporenik začel bežati. Tako sva oba bila zopet zaprta. Kako bom pobegnul iz tega zapora, sem si mislil. Ko je paznik odprl zaporniška vrata naslednje jutro, mi je rekel, »pojdi nazaj kamor pripadaš, cigan«, ter nas vodil do avstrijske meje. Bilo me je strah iti domov. Namesto, da bi se vrnil v Avstrijo, sem naredil pot do druge meje z Jugoslavijo. Bil sem prisiljen živeti po gozdovih, lovil sem veverice in zajce ter jih pekel na ognju. Štiri mesece sem bil na begu v Jugoslaviji in zunaj zapora. Jugoslavija je bila nevarno mesto zame, zato sem se odpravil na Madžarsko. Tam se spoznal Sinta, ki je izgubil svojo ženo. Tako sem skrbel za njegova mlada sina, dokler je on hodil delat. Proti večeru sem hodil po tavernah, kjer so Sinti igrali in plesali, da bi si zaslužil nekaj denarja. Jaz sem hodil k tečaju baleta in sem bil zelo dober plesalec. Neko noč so policaji vdrli v taverno. Muzikantje so prenehali igrati. »Cigani v vrsto«, je zaklical policaj. Muzikantje so stopili v vrsto s svojimi instrumenti.

Začeli smo hoditi proti železniški postaji. Prerinil sem se med množico. Nato sem čakal na priložnost in skočil v Donavo ter preplaval na varno mesto. Popolnoma premočen sem vstopil v taverno preko meje v Bratislavo. »V božjem imenu« kot mi reče mo, ko srečaš Rome. Ko so zaprli taverno sem hodil po ulici in srečal štiri romske muzikante, ki so se vračali domov z gostije. »Bubuli, mi poznamo tvojega očeta«, je rekel violinist. Ostani z nami dokler ne bomo slišali novic od tvojih staršev. Minil je mesec, nihče od Romov, ki so potovali skozi naselje, niso nič slišali o mojih starših. Nazaj bom šel, sem rekel svojemu prijatelju. Moramo izvedeti, kaj se dogaja z mojimi starši. Mogoče ni varno iti nazaj, je rekel očetov prijatelj, ostani z nami.

To bi bilo vse zaenkrat.

